

Paweł Kretowicz

ZMIANY PRZESTRZENNEGO ODDZIAŁYWANIA GORLIC NA LOKALNYM RYNKU PRACY I USŁUG W OKRESIE TRANSFORMACJI

Niniejszy artykuł dotyczy zmian przestrzennego oddziaływania Gorlic – średniej wielkości miasta powiatowego położonego w południowo-wschodniej części województwa małopolskiego. Pod uwagę wzięto miary oddziaływania na rynku pracy wyrażone liczbą dojeżdżających do miejsc zatrudnienia w całym mieście oraz pracowników lokalnego przedsiębiorstwa PKS, a także miary oddziaływania Gorlic na rynku usług wyrażone liczbą uczniów dużej szkoły średniej o profilu mieszanym i użytkowników biblioteki miejskiej. W porównaniu z okresem realnego socjalizmu w powiecie gorlickim zaobserwowano znaczne zmniejszenie się zasięgu przestrzennego oddziaływania miasta powiatowego. Obecnie większość dojazdów do Gorlic odbywa się z obszarów sąsiadujących, co jest szczególnie widoczne w przypadku dojazdów do pracy. Wzrost ich natężenia nastąpił jedynie z gmin, które po zmianie granic administracyjnych województw w 1999 r. zostały włączone do powiatu gorlickiego. Natomiast znaczne natężenie dojazdów utrzymało się w gminie Rzepiennik Strzyżewski, która jeszcze na początku lat 70. należała do powiatu gorlickiego, a obecnie znajduje się w strefie oddziaływań Tarnowa.

Słowa kluczowe: *przestrzenne oddziaływanie miast, Gorlice, transformacja społeczno-gospodarcza, miasta średniej wielkości*

1. Wprowadzenie

Zasięg przestrzennego oddziaływania miasta jest funkcją liczby i rodzaju obecnych w nim instytucji służących zaspokojeniu potrzeb ludności oraz odległości, która dzieli mieszkańców regionu od ośrodka wyższego rzędu. Decyzje ludności o wyborze pracodawcy i obiektów usługowych w określonym mieście mają charakter ekonomiczny. Najczęściej związane są z minimalizacją kosztów dojazdu (np. ceny i czasu podróży) i jednoczesną maksymalizacją korzyści osiągniętych przez podjęcie pracy (np. wyższe zarobki, zatrudnienie w pożądanej branży) lub skorzystania z określonego rodzaju usług (np. tych o wyższej jakości, gdzie jest większa możliwość wyboru) w danym miejsku.

Wielofunkcyjność miast i różnorodność działalności prowadzonej w ich przestrzeni decydują o intensywności różnego rodzaju przepływów między miastem a obszarem otaczającym, które zawsze zmniejszają się wraz ze wzrostem odległości od miasta. Obejmują one dojazdy pracowników do miejsc zatrudnienia, uczniów do szkół i potencjalnych klientów do obiektów usługowych. Zapoczątkowana w 1990 r. transformacja gospodarcza w Polsce przyczynia się do zmiany intensywności oddziaływania miast na otaczający obszar. Zmiany te można określić na podstawie wielkości i częstotliwości przepływów oraz ich przestrzennego zasięgu.

Niniejsze opracowanie dotyczy Gorlic, średniej wielkości miasta powiatowego (28 859 mieszkańców w 2007 r.) położonego w południowo-wschodniej części województwa małopolskiego. Zmiana podziału terytorialnego kraju w 1999 r. arbitralnie nakreśliła obszar oddziaływania administracyjnego Gorlic, który sięga granic powiatu gorlickiego. Niewątpliwie miejscowy rynek pracy i usług przyciąga mieszkańców powiatów sąsiednich, a jednocześnie pobliskie miasta i miasteczka „przechwytyją” część ludności zamieszkałej w strefie oddziaływania Gorlic. Wobec tego, zasięg przestrzennego oddziaływania tego ośrodka zależy również od wielkości, funkcji i poziomu rozwoju gospodarczego innych miejscowości nie tylko w województwie małopolskim, ale również podkarpackim. Obecnie, w wyniku zmiany podziału administracyjnego kraju strefy oddziaływania wielu ośrodków miejskich zostały w pewien sposób wykształcone i każda z nich stanowi system powiązań społeczno-ekonomicznych podlegający nieustannej ewolucji (Harańczyk 2000).

2. Transformacja gospodarcza w miastach średniej wielkości

Do miast średniej wielkości zalicza się najczęściej te o liczbie ludności z przedziału 20–100 tys. osób. Strefy oddziaływania większych ośrodków tej grupy (50–100 tys. mieszkańców), z reguły byłych miast wojewódzkich, obejmują obszar kilku powiatów, natomiast miasta mniejsze (20–50 tys. mieszkańców) organizują i ogniskują życie gospodarcze jedynie w skali lokalnej. Ze względu na znaczne zróżnicowanie wielkości i funkcji poszczególnych miast trudno jest jednoznacznie określić średni zasięg oddziaływania w danej grupie wielkościowej. Wynika stąd konieczność odrębnego analizowania każdego ośrodka w powiązaniu z właściwym mu zapleczem. Niewątpliwie, wiele miast o historycznie ukształtowanych funkcjach posiada obszar oddziaływania zakorzeniony w świadomości mieszkańców okolicznych miejscowości. Zasięg oddziaływania ośrodka może ulegać zmianie pod wpływem decyzji politycznych i zachodzących procesów społeczno-gospodarczych.

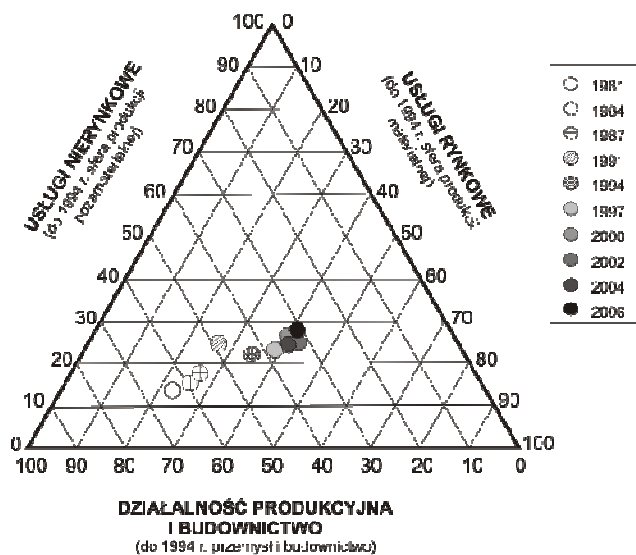
Na skutek forsownej industrializacji okresu socjalizmu w Polsce wiele miast stało się ośrodkami monofunkcyjnymi z zakładami przemysłowymi o wysokiej skali produkcji i zatrudnieniu. Towarzyszyła temu znaczna dynamika budownictwa mieszkaniowego, co nie tylko wpływało na segregację przestrzenną określonych grup ludności w mieście (Słodczyk 2002), ale również na wysokie, dodatnie saldo migracji z obszarów wiejskich. W wyniku zmiany ustroju na przełomie lat 80. i 90. zarówno duże, jak i średnie miasta w południowo-wschodniej Polsce odnotowały gwałtowny spadek napływu ludności (Długosz 2000).

Powaznym problemem dotykającym miasta po 1989 r. było rosnące bezrobocie, w tym tzw. bezrobocie strukturalne związane z monofunkcyjną strukturą gospodarki lokalnej o dominacji zatrudnienia w przemyśle. Prywatyzacja i masowe zwolnienia powodowały załamanie się lokalnych rynków pracy, szczególnie w mniejszych miejscowościach. W nowych realiach o wiele lepiej poradziły sobie duże miasta o bogatej i zróżnicowanej strukturze gospodarczej, które lepiej mogły przystosować się do zasad gospodarki rynkowej (Harańczyk 1998). Obecnie, fluktuacja stopy bezrobocia w miastach średniej wielkości jest wypadkową koniunktury gospodarczej i czynników makroekonomicznych, aczkolwiek jej wielkość jest uwarunkowana poziomem rozwoju gospodarki lokalnej, tempem procesów restrukturyzacji i aktywizacji lokalnych rynków pracy.

Od dawna akcentowano konieczność wykształcenia się innych funkcji w celu ożywienia gospodarczego i większego zróżnicowania działalności usługowej w miastach (Prochownikowa 1987). Załamanie się rynków rolnych i uspołecznionego handlu po 1989 r. spowodowało regres rozwoju i konieczność aktywizacji społeczno-gospodarczej mniejszych miast przez kreowanie ośrodków wielofunkcyjnych (Zdrojewski 1993; Heffner 2005). Zmiana podziału administracyjnego kraju spowodowała wzmocnienie roli tych miast, w których zlokalizowano siedziby władz powiatu. Jako centra gospodarcze w skali lokalnej przechwyciły one część funkcji wyższego rzędu małych miasteczek, które jednak w dalszym ciągu pełnią funkcje centralne wobec otaczającego obszaru. O ile jednak w małych miasteczkach najczęściej zlokalizowane są pojedyncze obiekty usług wyższego rzędu w danej dziedzinie życia gospodarczego (np. urząd miasta, szkoła średnia, przychodnia, supermarket, usługi finansowe, prawne, biblioteka) to w miastach średniej wielkości, będącymi siedzibami powiatów, zauważa się znacznie większe zróżnicowanie, koncentrację i specjalizację obecnych w nich placówek usługowych.

3. Zmiana funkcji Gorlic w dobie transformacji

Funkcje Gorlic w czasach realnego socjalizmu były efektem historycznie ukształtowanych powiązań miasta ze swoim zapleczem. Eksploatowane już od połowy XIX w. utwory roponośne w południowej części dzisiejszego powiatu gorlickiego spowodowały dynamiczny rozwój gospodarczy Gorlic, gdzie skoncentrowano zakłady przemysłowe związane z górnictwem i przemysłem naftowym. Po II wojnie światowej władze komunistyczne systematycznie dążyły do umocnienia roli przemysłu w mieście stopniowo zwiększając zatrudnienie, nakłady inwestycyjne i potencjał produkcyjny przedsiębiorstw. W efekcie, Gorlice na przełomie lat 70. i 80. stały się dużym ośrodkiem lokalnym (23 778 mieszkańców w 1980 r. według GUS), o wysokiej dynamice przyrostu ludności (o 87% w latach 1970–1988). Zatrudnienie w przemyśle utrzymywało się na bardzo wysokim poziomie (11 893 osób w 1981 r., które stanowiły 67% zatrudnionych w mieście ogółem), a liczba zatrudnionych była niemal taka sama jak w 2,5-krotnie większym Nowym Sączu (12 300 osób zatrudnionych w przemyśle w 1981 r., 32% zatrudnionych w mieście ogółem). Okazuje się, że charakter przemysłu Gorlic początkowo pochodny i zależny od górnictwa naftowego uległ zmianie przez wprowadzanie do miasta produkcji nie mającej na tym terenie większych tradycji (Pelczar 1972). W latach 80. i 90. następował stopniowy spadek udziału zatrudnionych w II sektorze gospodarki w Gorlicach, który szczególnie przybrał na sile w okresie 1988–1995 (rys. 1).

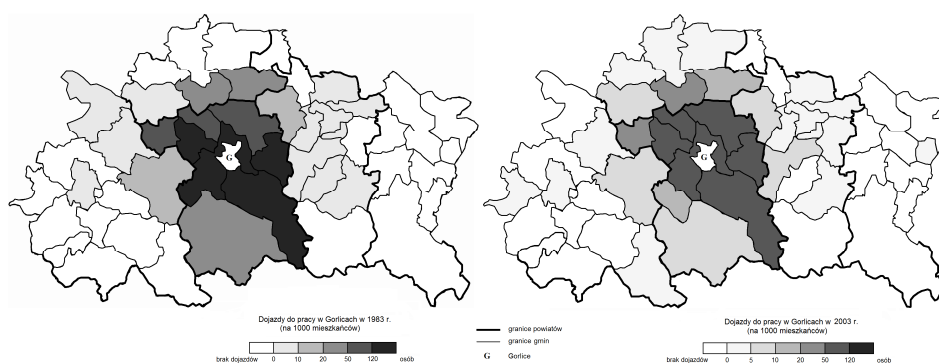
Rys. 1. Zatrudnienie (1981–1991) i pracujący (1991–2006) w działalności produkcyjnej i usługach w Gorlicach w latach 1981–2006

Źródło: oprac. własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS

W latach 80. ubiegłego wieku można zaobserwować bardzo wysoki udział zatrudnionych w gorlickim przemyśle (rys. 1), który utrzymywał się na poziomie powyżej 60% ogółu pracujących aż do 1991 r. Wolniejszy spadek zatrudnienia w II sektorze charakteryzował stare ośrodki przemysłowe, w odróżnieniu od tych o bardziej zróżnicowanej strukturze gospodarki, gdzie dynamika spadku była o wiele szybsza (Kaczmarek 1998). W niektórych natomiast nastąpił wzrost udziału zatrudnionych w przemyśle, który rzadko przekraczał 40%, jak np. w Nowym Sączu (Jokiel i in. 2003). W Gorlicach liczba pracujących w szeroko pojętych usługach zaczęła dominować dopiero w 1997 r. Od tego roku zatrudnienie w usługach rynkowych i nierynkowych do dziś oscyluje w granicach 27% ogółu zatrudnionych w mieście w każdym z tych sektorów. Utrzymujący się stale na wysokim poziomie (47–48%) udział pracujących w przemyśle kwalifikuje to miasto do ośrodków przemysłowo-usługowych. Należy zauważyć niewielki wzrost udziału pracujących w II sektorze w ostatnich latach, a także spadek liczby ludności Gorlic. Jest to wynikiem trudności w restrukturyzacji istniejących zakładów, braku nowych inwestycji i słabego rozwoju usług wyższego rzędu o randze regionalnej (np. w zakresie turystyki).

4. Zasięg przestrzenny lokalnego rynku pracy

W 1981 r. zatrudnienie w Gorlicach wynosiło 20 276 osób, natomiast w 2003 r. liczbę tę szacowano na 11 259 (Janik 2004). Nie dziwi więc stały spadek dojazdów do pracy do miasta notowany w latach 90., który dotyczył zwłaszcza gmin położonych na południe i zachód od Gorlic (rys. 2).

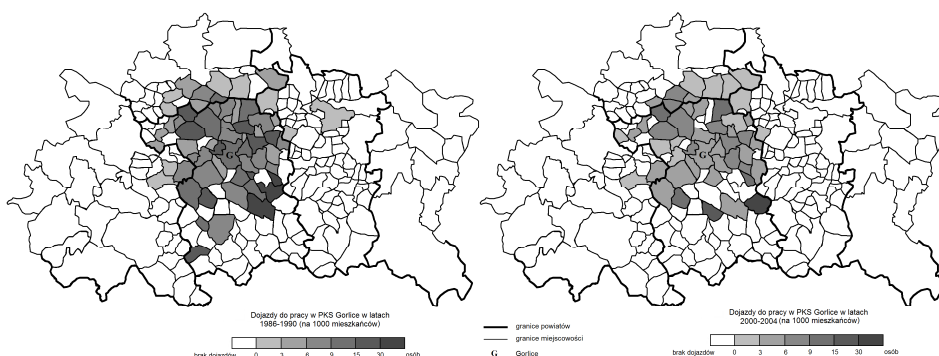
Rys. 2. Dojazdy do pracy w Gorlicach w 1983 i 2003 r.

Źródło: oprac. własne na podstawie Spisu Kadrowego z 1983 r. i R. Janik (2004)

Najwyższym wskaźnikiem dojazdów do pracy wynoszącym powyżej 120 osób/1 000 mieszkańców w 1983 r. odznaczały się gminy bezpośrednio sąsiadujące z Gorlicami i gminą Gorlice od południa i zachodu. Obszar oddziaływania gorlickiego rynku pracy sięgał gmin położonych w ówczesnym województwie tarnowskim (Rzepiennik Strzyżewski, Szerzyny), a także, w mniejszym stopniu, położonych na południe i południowy-zachód od miasta (Uście Gorlickie, Grybów). Znacznie mniej osób dojeżdżało z województwa krosnieńskiego, gdzie jedynie gmina Lipinki odznaczała się wysokim wskaźnikiem dojazdów z uwagi na niewielką odległość od Gorlic.

W 2003 r. zaobserwowano zmniejszenie dojazdów do pracy z obszarów położonych poza powiatem gorlickim zarówno na wschód, jak i zachód od miasta. Niemniej jednak, gminy Lipinki i Biecz, w latach 80. ubiegłego wieku położone w województwie krosnieńskim nie odnotowały znaczącego spadku liczby dojeżdżających. Zwraca uwagę stały, wysoki odsetek dojazdów do pracy z gmin położonych w dzisiejszym powiecie tarnowskim, szczególnie Rzepiennika Strzyżewskiego, który przed reformą administracyjną kraju z 1973 r. należał do powiatu gorlickiego. Okazuje się, że kontakty tej gminy z Gorlicami pozostają silne nawet po upływie 30 lat od zniesienia ówczesnych powiatów. Bardzo niewielkie dojazdy do Gorlic cechują gminę Uście Gorlickie, na co może mieć wpływ oddziaływanie pobliskiego Grybowa.

W celu dokładniejszego przeanalizowania zasięgu lokalnego rynku pracy posłużono się przykładem dojazdów do pracy w PKS Gorlice, przedsiębiorstwa średniej wielkości zatrudniającego w latach 80. średnio 400 osób. W latach 1986–2004 liczba pracowników tej firmy zmalała niemal o połowę. Wyraźnie zaznaczył się spadek liczby dojeżdżających do Gorlic z południowej i zachodniej części powiatu gorlickiego (rys. 3).

Rys. 3. Dojazdy do pracy do PKS Gorlice w latach 1986–1990 i 2000–2004

Źródło: oprac. własne na podstawie spisów kadrowych PKS Gorlice

Współcześnie, dojazdy do pracy w PKS Gorlice w znacznym stopniu ograniczają się do gmin powiatu gorlickiego. Ponownie zauważono bardzo silne powiązania południowej części powiatu tarnowskiego z gorlickim rynkiem pracy, które zaznaczają się nawet w przypadku analizy jednego przedsiębiorstwa. Brak jest pracowników dojeżdżających do PKS Gorlice z bardzo małych miejscowości, a także przesunięcie się strefy dojazdów na północny-wschód. Ma to związek z włączeniem gmin Biecz i Lipinki do powiatu gorlickiego, do 1999 r. znajdujących się w województwie krośnieńskim. Zaznaczają się także niewielkie dojazdy do pracy z niektórych miejscowości gminy Grybów, znacznie większe niż z wielu miejscowości gmin Sękowa i Uście Gorlickie. W tych dwóch ostatnich nastąpił największy spadek liczby dojeżdżających w porównaniu z okresem 1986–1990.

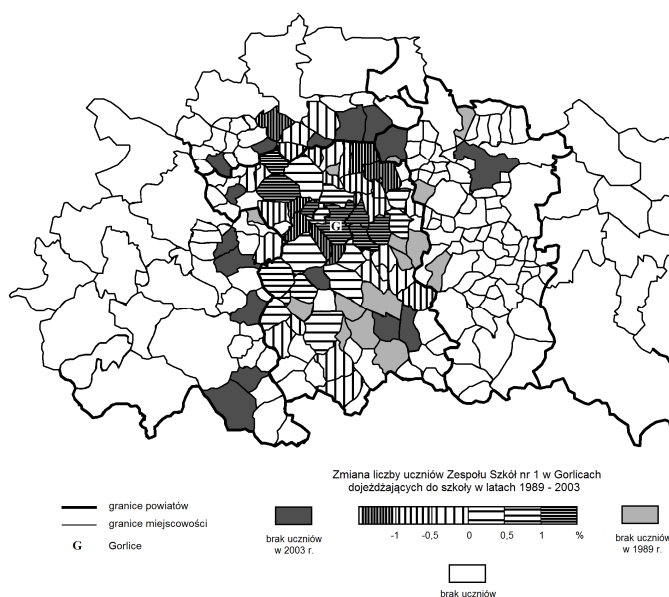
5. Przestrzenne oddziaływanie Gorlic w sferze usług

W celu zbadania zasięgu oddziaływania przestrzennego gorlickiego rynku usług posłużono się przykładami Zespołu Szkół Nr 1 w Gorlicach i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Stanisława Gabryela w Gorlicach. Codzienne dojazdy uczniów do szkół, a także zróżnicowanie miejsc zamieszkania czytelników biblioteki świadczą o przestrzennym oddziaływaniu Gorlic w zakresie usług nierynkowych przekraczających granicę miasta.

Do Zespołu Szkół Nr 1 w Gorlicach pod koniec lat 80. ubiegłego wieku uczęszczało 350 uczniów kształcących się w zakresie przedmiotów zawodowych i technicznych. W latach 90. w wyniku wzrostu popularności szkolnictwa ogólnokształcącego utworzone zostało liceum, dzięki czemu liczba uczniów wzrosła do 870 w 2003 r. W zakresie dojazdów do szkoły wzrost ten dotyczył głównie uczniów pochodzących z Gorlic i okolicznych wsi, kosztem miejscowości spoza powiatu gorlickiego (rys. 4).

W latach 1989–2003 znacznie zmniejszył się zasięg oddziaływania Zespołu Szkół Nr 1, który w latach 80. obejmował wiele miejscowości w gminie Grybów, Szerzyny, a nawet Krynica, natomiast współcześnie w zasadzie zamyka się w granicach powiatu gorlickiego. Jedynie niektóre miejscowości spoza powiatu wciąż odznaczają się pewną liczbą dojeżdżających do szkoły z gmin Rzepiennik Strzyżewski w powiecie tarnowskim i Skołyszyn w powiecie jasielskim. Znaczący wzrost udziału liczby uczniów uczęszczających do Zespołu Szkół Nr 1 dotyczył zwłaszcza Gorlic i miejscowości gminy Gorlice, ale również gminy Lipinki, należącej przed 1999 r. do województwa krośnieńskiego. Gminę i miasto Biecz cechował spadek udziału uczniów dojeżdżających do Gorlic w wyniku wzrostu popularności liceów ogólnokształcących. Obecnie, Zespół Szkół Ogólnokształcących w Bieczu jest z pewnością znacznie częściej

wybijany przez mieszkańców pochodzących z północno-wschodniej części powiatu gorlickiego. Zaobserwowano także wzrost odsetka uczniów szkoły pochodzących z południowej części powiatu, który jednak nie zawsze należy łączyć z codziennymi dojazdami. Przyczyną jest obecny przy Zespole Szkół Nr 1 internat, powszechnie wykorzystywany przez uczniów z miejscowości gminy Sękowa i Uście Gorlickie.

Rys. 4. Zmiana liczby uczniów Zespołu Szkół Nr 1 w Gorlicach dojeżdżających do szkoły w latach 1989–2003

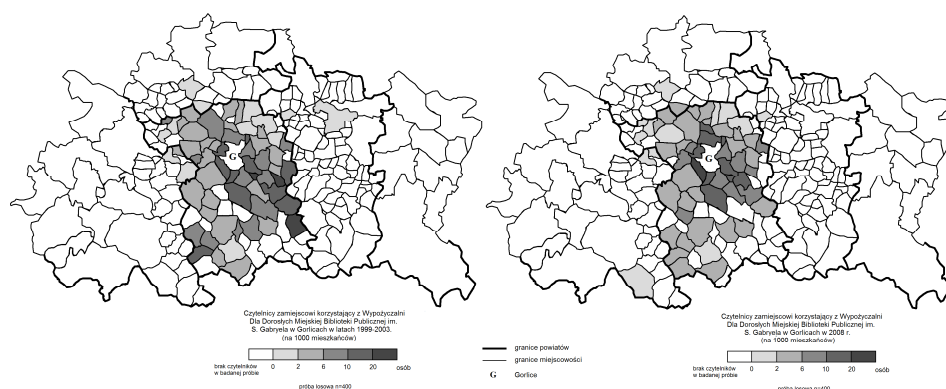
Źródło: oprac. własne na podstawie danych Zespołu Szkół Nr 1 i R. Janik (2004)

W latach 1980–2004 w Gorlicach obserwowano stały wzrost zarówno liczby czytelników, jak i księgozbioru we wszystkich bibliotekach w mieście. W latach 2004–2007 odnotowano spadek liczby czytelników, których w 2007 r. było o około 12% mniej niż w 2004 r. Miejska Biblioteka Publiczna im. Stanisława Gabryela jest największą i jedyną biblioteką w Gorlicach, skupiającą większość z około 9,5 tys. (według GUS z 2007 r.) czytelników w mieście. Analizując miejsca zamieszkania zauważono spadek czytelników pochodzących z południowej części powiatu, a wzrost z miejscowości położonych bliżej Gorlic (rys. 5).

Wzrost koncentracji czytelników biblioteki w gminach i miejscowościach położonych w sąsiedztwie Gorlic spowodowany jest spadkiem liczby wypożyczeń w ostatnich latach w Gorlicach oraz bibliotekach i filiach w niektórych gminach powiatu gorlickiego. W rezultacie, zaobserwowano również spadek liczby czytelników w Gorlicach pochodzących z wyżej wymienionych gmin, a wzrost odnotowano wśród osób zamieszkałych w gminie Gorlice, gdzie

zwiększyła się liczba czytelników korzystających z bibliotek wiejskich. Należy zauważyć niski odsetek czytelników gorlickiej biblioteki pochodzących z gminy Biecz, gdzie znajduje się aż 5 bibliotek i filii o księgozbiorze wynoszącym niemal połowę zbiorów w Gorlicach. Czytelnicy pochodzący spoza powiatu gorlickiego w badanej próbie zarówno z lat 1999–2003, jak w 2008 r. pojawiają się jedynie incydentalnie i najczęściej są to mieszkańcy gmin Rzepiennik Strzyżewski i Skołyszyn.

Rys. 5. Czytelnicy zamiejscowi korzystający z wypożyczalni dla dorosłych Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Stanisława Gabryela w Gorlicach w latach 1999–2003 i 2008 r.

Źródło: oprac. własne na podstawie danych Miejskiej Biblioteki Publicznej im. S. Gabryela w Gorlicach

6. Podsumowanie

Przemiany społeczno-gospodarcze okresu transformacji w Polsce wywarły znaczący wpływ na oddziaływanie przestrzenne ośrodków miejskich średniej wielkości w skali lokalnej. W analizowanym obszarze natężenie dojazdów ludności do pracy, świadczące o przestrzennym oddziaływaniu Gorlic na rynku pracy:

- zwiększyło się w gminach włączonych do powiatu gorlickiego w 1999 r., uprzednio należących do województwa krośnieńskiego;
- zmniejszyło się w gminach położonych w południowej części powiatu;
- nawiązuje do granic administracyjnych powiatu gorlickiego na wschodzie i zachodzie w odróżnieniu od północnej części regionu.

Dalsze przemiany natężenia oddziaływania gorlickiego rynku pracy uzależnione są od przekształceń będącego w kryzysie przemysłu, a także pojawienia się nowych inwestycji. W przypadku postępującej poprawy sytuacji w rolnictwie, dojazdy do pracy z południowej części powiatu nie powinny się

zwiększyć. Należy spodziewać się wzrostu oddziaływania gorlickiego rynku pracy w miejscowościach położonych we wschodniej, a zwłaszcza północnej części powiatu gorlickiego. Wszystko wskazuje też na utrzymanie się tradycyjnych kontaktów z miastem mieszkańców gmin południowej części powiatu tarnowskiego.

Oddziaływanie Gorlic na rynku usług przedstawiono na podstawie szkolnictwa średniego i korzystania przez ludność z biblioteki miejskiej, które:

- a) wzrosło w gminach i miejscowościach sąsiadujących z Gorlicami;
- b) zmniejszyło się w gminach spoza powiatu (poza Rzepiennikiem Strzyżewskim);
- c) znacznie zmniejszyło się na południu powiatu.

Oddziaływanie Gorlic w zakresie usług w zasadzie zamyka się w granicach powiatu gorlickiego. Zmniejszenie jego zasięgu może wystąpić zwłaszcza w peryferyjnie położonych miejscowościach, w przypadku intensywnego rozwoju sieci usług na obszarach wiejskich. Kluczowe znaczenie będzie więc miał rozwój ośrodków wielofunkcyjnych na wsi, a także wzrost roli mniejszych miast w powiecie gorlickim: Bieczka i Bobowej. Spowoduje to dalsze zwiększenie się oddziaływania gorlickiego rynku usług na najbliższe położone gminy, przy jednoczesnym osłabieniu wpływu Gorlic na obszary położone dalej od miasta.

LITERATURA

- Długosz Z., 2000, *Wpływ migracji ludności w miastach na poziom urbanizacji w okresie przemian ustrojowo-ekonomicznych na przykładzie powiatów południowo-wschodniej Polski* [w:] Słodczyk J. (red.), *Społeczne, gospodarcze i przestrzenne przeobrażenia miast*, Uniwersytet Opolski, Opole.
- Harańczyk A., 1998, *Miasta Polski w procesie globalizacji gospodarki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Harańczyk A., 2000, *Przekształcenia strukturalne w miastach Małopolski* [w:] Słodczyk J. (red.), *Społeczne, gospodarcze i przestrzenne przeobrażenia miast*, Uniwersytet Opolski, Opole.
- Heffner K., 2005, *Małe miasta w rozwoju obszarów wiejskich* [w:] Heffner K. (red.), *Małe miasta a rozwój regionalny i lokalny*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. K. Adamieckiego w Katowicach, Katowice.
- Janik R., 2004, *Funkcjonowanie Gorlic – siedziby powiatu położonego w strefie wpływów Krakowa i Rzeszowa*, praca magisterska znajdująca się w archiwum Zakładu Geografii Ludności, Osadnictwa i Rolnictwa Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ w Krakowie.
- Jokiel B., Miszewska B., Slenczek M., 2003, *Zmiany pracujących w działalności produkcyjnej w średnich i dużych miastach w Polsce w latach 1989 i 2000*, „Czasopismo Geograficzne”, nr 74 (3).

- Kaczmarek T., 1998, *Tendencje zmian w strukturze zatrudnienia średnich miast* [w:] Parysek J., Rogacki H. (red.), *Przemiany społeczno-gospodarcze Polski lat dziewięćdziesiątych*, UAM w Poznaniu, IGSEiGP, Wyd. Bogucki, Poznań.
- Pelczar S., 1972, *Przemysł* [w:] Grygiel J. (red.), *Gorlickie w PRL – monografia powiatu gorlickiego*, Rzeszowski Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Rzeszów.
- Prochownikowa A., 1987, *Z badań nad zróżnicowaniem funkcjonalnym małych ośrodków miejskich i ich rolą w osadnictwie wybranych obszarów*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”, nr 112, „Prace Geograficzne”, nr 11, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie, Kraków.
- Roczniki Statystyczne i Zeszyty Statystyczne GUS z lat 1981–2007.*
- Ślodyczek J., 2002, *Przekształcenia demograficzno- i społeczno-przestrzennej struktury miast w okresie przemian ustrojowych* [w:] Łangowska-Szcześniak U., *Demograficzne i ekonomiczne skutki transformacji w Polsce – aspekt regionalny*, Uniwersytet Opolski, Opole.
- Spis Kadrowy 1983, Województwo Nowosądeckie, Dojazdy do pracy.*
- Zdrojewski E., 1993, *Wybrane problemy aktywizacji społeczno-gospodarczej małych miast w Polsce* [w:] Maik W. (red.), *Problematyka lokalnych systemów osadniczych*, Materiały Konferencyjne, Wydawnictwo UMK, Toruń.

THE CHANGES OF GORLICE'S SPATIAL INFLUENCE IN THE LOCAL LABOUR AND SERVICE MARKETS DURING THE SOCIO-ECONOMIC TRANSFORMATION IN POLAND

This article concerns the changes of spatial influence on the example of Gorlice, a middle-sized town located in the Malopolskie Province. The socio-economic transformation along with the changes in administrative division significantly alter the commuting patterns on the local scale. Currently, intensive commuting is observed from the suburban municipalities with a subsequent decrease in commuting from the more distant areas. This is especially noticeable in the southern parts of the Gorlice County. A gradual decline in the Gorlice's industrial employment after 1990 caused rural inhabitants either to emigrate (temporarily or permanently) or reinvest in farming activity (something affordable after Poland's accession to the EU in 2004). Moreover, the changes of provincial borders after 1999 result in an increase in commuting from the eastern parts of the Province. Conversely, many inhabitants from Rzepiennik Strzyżewski (Tarnowski County) municipality still commute to work in Gorlice because this area is a former part of Gorlice's County (until 1973). Thus, the administrative division remains a solid factor shaping commuting patterns on the local scale presently. The similar trends are observed in case of public library utilization as more readers come from suburban areas and fewer far-comers subscribe to the town largest library and enter the one of the most reputable high schools in the area.

Mgr Paweł Kretowicz
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ